

Ks. Wojciech Dzioboń

Znaczenie teologiczne tytułu *Κύριος Ἰησοῦς* w Corpus Paulinum

Wstęp

Nawet pobieżna lektura Pisma Świętego odkrywa przed czytelnikiem bogactwo tytułów i imion, jakimi obdarzano Boga w obu Testamentach. Jednym z określeń występujących zarówno w Starym, jak i Nowym Testamencie jest *κύριος*.

Współczesne języki, w których słowo „pan” jest jedynie zwrotem grzesnościowym, nie oddają w pełni bogactwa treści teologicznej, jaką zawiera w sobie greckie *κύριος*. Nie sposób tego bogactwa objąć jednym artykułem, dlatego też zwrócimy uwagę jedynie na znaczenie, jakie nadaje temu słowu św. Paweł, odnosząc je do Jezusa w swych listach. Oparciem będą dla nas trzy zasadnicze teksty: 1 Kor 12, 3; Rz 10, 9–13; Flp 2, 6–11. Po dokonaniu wyjaśnień terminologicznych przedstawimy egzegezę wybranych fragmentów, wydobywając z nich przesłanki teologiczne. Na ich podstawie wykażemy, że za terminem *κύριος* kryje się boska godność, którą miał, i pełnia władzy, którą otrzymał Jezus. Na końcu zwrócimy uwagę na specyfikę tytułu *κύριος* w Corpus Paulinum.

Mamy nadzieję, że pozwoli to głębiej odkryć prawdę, w którą każdy z nas wierzy i wyznaje ustami, głosząc, że *Jezus jest Panem*.

1. Termin κύριος

Termin *κύριος* nie jest zbyt precyzyjny. Posiada bardzo szerokie znaczenie. Etymologicznie *κύριος* pochodzi od słowa *κύρος*. Oznacza człowieka, który posiada jakieś znaczenie w hierarchii społecznej, ma władzę nad kimś lub czymś, odnoszony jest również do bogów¹.

A. Użycie pozabiblijne

W religiach pogańskiego Wschodu (przede wszystkim Syria, Egipt, Mała Azja) wierzono w boga jako stwórcę, którego wzywano w modlitwie i akklamacji oraz nazywano i czczono jako *pana*. W pierwszym rzędzie *panami* są bogowie, po nich dopiero następują królowie. Władzę *pana* cechowała samowolność i absolutyzm².

W starożytnej Grecji z tytułem *κύριος* początkowo wcale nie utożsamiano bogów³. Z tytułem tym wiązało się prawomocne posiadanie. „Ktoś jest *panem* dlatego, że dysponuje kimś lub czymś i rozacza nad osobą czy nad rzeczą legalną władzę”⁴. *Κύριος* staje się określeniem grzecznościowym używanym w stosunku do osób równych lub wyżej postawionych w społeczeństwie. Zwyczaj nadawania bogom tytułu *κύριος* utrwalił się dopiero w okresie hellenizmu. Miał podkreślać posiadanie władzy i prawo⁵. Z czasem również cesarze rzymscy kazali się tytułować *κύριος* i otaczać kultem jako bogowie.

B. Κύριος w LXX

W LXX słowo *κύριος* występuje ok. 9000 razy, z czego zaledwie 190 razy na określenie człowieka i 15 razy Baala⁶. Tak więc *κύριος* jest używa-

¹ A. Jankowski, *Listy więzienne świętego Pawła do Filipian – do Kolosan – do Filemona – do Efezjan*, Poznań 1962, s. 121 (PSNT, VIII).

² H. Langkammer, *Oczekiwanie na przyjście „Pana” i „Syna Człowieczego” w najstarszych gminach chrześcijańskich*, w: „Ateneum Kapłańskie” 376 (1971), s. 93.

³ H. Langkammer, *Oczekiwanie...*, dz. cyt., s. 93; H. Bietenhard, *κύριος*, w: *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, Bd II/I, Wuppertal 1969, s. 659 (dalej: ThB).

⁴ H. Langkammer, *Oczekiwanie...*, dz. cyt., s. 93.

⁵ G. Hierzenberger, *Pan*, w: A. Grabner-Heider, *Praktyczny Słownik Biblijny*, Warszawa 2016, s. 917–919 (dalej: PrSB).

⁶ H. Bietenhard, *κύριος*, w: ThB..., dz. cyt., Bd II/I, s. 660.

ne przede wszystkim w odniesieniu do Prawdziwego Boga i stanowi odpowiednik hebrajskiego tetragramu *hwhy* oraz Imienia *ynda* (6156 razy)⁷.

Z szacunku dla Bożego Imienia *hwhy* stopniowo ograniczono używanie go we wczesnym judaizmie aż do całkowitego niewymawiania⁸, zastępując je przy czytaniu Biblii przez *ynda*⁹.

W duchu zastępowania *hwhy* przez *ynda* dokonano w LXX stopniowego tłumaczenia Imienia Bożego na *κύριος*. Najstarsze dostępne nam fragmenty rękopisów LXX mają napisany tetragram literami hebrajskimi¹⁰. Rękopisy te stanowią etap przejściowy od tetragramu do formalnego przetłumaczenia Imienia *hwhy* poprzez *ynda* na *κύριος*, które dokonało się niewątpliwie pod wpływem liturgicznego używania tekstów świętych w diasporze żydowskiej nie znającej języka hebrajskiego¹¹. W późniejszych kodeksach LXX w miejsce hebrajskiego *hwhy* występuje greckie *κύριος* jako Imię własne Boga.

Proces przekładu *hwhy* i *ynda* na *κύριος* wyklucza wpływy obcych religii. Termin *κύριος* występujący w LXX nie ma nic wspólnego z pogańskim *panem* poza użyciem tego samego słowa.

C. *Κύριος* w Nowym Testamencie

W pismach Nowego Testamentu słowo *κύριος* pojawia się 718 razy, przede wszystkim w pismach skierowanych do świata greckiego, a więc w Łukaszej Ewangelii i Dziejach (210 razy) oraz Listach św. Pawła

⁷ H. Bietenhard, *κύριος*, w: ThB..., dz. cyt., Bd II/I, s. 660.

⁸ A. Bartoszek, *Imię Jahwe w Izraelu*, „Communio” 79 (1994); A. Brtoszek, *Znaczenie imienia na starożytnym Bliskim Wschodzie*, „Communio” 79 (1994); H. Cazelles, *Imię*, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, Poznań 1994, s. 322–324; K. Gouders, *Imię*, w: PrSB..., dz. cyt., s. 458–460; J. Lourenco, *Sens zakazu wzywania Boga w dawnym judaizmie*, „Communio” 79 (1994), s. 52–54.

⁹ G. Herrgott, *Adonai*, w: PrSB..., dz. cyt., s. 17–18.

¹⁰ Są to P²⁶⁸ (zob. W. Kramer, *Christos Kyrios Gottessohn Untersuchungen zu Gebrauch und Bedeutung der christologischen Bezeichnungen bei Paulus und den vorpaulinischen Gemeinden*), papyrus Fouad²⁶⁶ (zob. A. Bartoszek, *Imię Jahwe...*, dz. cyt.); H. Bietenhard, *κύριος*, w: ThB..., dz. cyt., Bd II/I, s. 660.

¹¹ H. Langkammer, *Teologia Nowego Testamentu...*, dz. cyt., s. 96; H. Langkammer, *Oczekiwanie...*, dz. cyt., s. 97; J. Lourenco, *Sens zakazu...*, dz. cyt., s. 53.

(275 razy)¹². Słowo *κύριος* najczęściej używane jest na określenie Boga, bardzo rzadko w odniesieniu do człowieka.

W odniesieniu do Boga Nowy Testament idzie po linii wyznaczonej przez LXX, a więc *κύριος* zawiera tu w sobie całą konotację teologiczną Imienia *hwhy* i *ynda*¹³. Słowo to występuje przeważnie w cytatach ze Starego Testamentu (np. Rz 4, 8; 9, 28n; 10, 16; 11, 3. 34; 14, 11; 15, 11; 1 Kor 3, 20; 14, 21) bądź zwrotach wprowadzających: *anioł Pana* (Mt 1, 20; 2, 13; 28, 2; Łk 1, 11; 2, 9; Dz 5, 19; 8, 26; 12, 7), *Imię Pana* (Jk 5, 10. 14), *Duch Pana* (Dz 5, 9; 8, 39; por. Dz 8, 25; 12, 24; 13, 48n; 15, 35n), *słowo Pana* (Dz 8, 25; 12, 24; 13, 48n; 15, 35n) czy *mówi Pan* (Rz 12, 19; 2 Kor 6, 17; Ap 1, 8).

Κύριος użyte w odniesieniu do ludzi określa albo człowieka, który posiada jakąś pozycję w społeczeństwie, np. pana niewolników (Mt 10, 24n; Łk 12, 36n; Ef 6, 5), zwierzchnika (Mk 12, 9; Łk 19, 33; Mt 15, 27; Ga 4, 1), prawodawcę (Łk 16, 3–5), nauczyciela (Łk 7, 19; 9, 54. 61; 10, 1. 39–41), męża wobec żony (1 P 3, 6)¹⁴, albo stanowi formułę grzecznościową i wyraz szacunku (Mt 18, 21n). Tylko niekiedy Nowy Testament czyni aluzje lub cytuje użycie hellenistyczne (Dz 25, 26; 1 Kor 8, 6).

Należy stwierdzić, że również w Nowym Testamencie *κύριος* nie ma wiele wspólnego z pogańskim rozumieniem tego słowa (1 Kor 16, 22n; Ap 22, 20n).

2. Egzegeza i implikacje teologiczne wybranych fragmentów

Najczęściej słowem *κύριος* określany jest Jezus Chrystus, szczególnie przez św. Pawła, dla którego jest to najbardziej ulubiony tytuł. Rozważając treść tytułu chrystologicznego *Κύριος Ἰησοῦς*, oprzemy nasze poszukiwania na trzech fragmentach (1 Kor 12, 3; Rz 10, 9–13; Flp 2, 6–11), które oprócz tego, że są wobec siebie komplementarne i wnoszą najwięcej świa-

¹² R. Morgenthaler, *Statistik des neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich³1982, s. 115; H. Bietenhard, *κύριος*, w: ThB..., dz. cyt., Bd II/I, s. 661.

¹³ H. Bietenhard, *κύριος*, w: ThB..., dz. cyt., Bd II/I, s. 661.

¹⁴ Zob. także Rdz 18, 12 (LXX).

tła w Pawłowe postrzeżenie *Jezusa jako Pana*, są jednocześnie pierwotnym wyznaniem wiary Kościoła związanym z liturgią.

A. 1 Kor 12, 3

³ διὸ γνωρίζω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐν πνεύματι θεοῦ λαλῶν λέγει Ἀνάθεμα Ἰησοῦς, καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν· Κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

³ Otóż zapewniam was, że nikt, pozostając pod natchnieniem Ducha Bożego, nie może mówić: „Niech Jezus będzie przeklęty!”. Nikt też nie może powiedzieć bez pomocy Ducha Świętego: „Panem jest Jezus”.

Interesujący nas wers 3. pojawia się w kontekście rozprawy o charyzmatkach Ducha Świętego. Z wersetu 2. wynika, że sama ekstaza nie jest kryterium panowania Ducha. Dopiero wyznanie, że *Jezus jest Panem*, nabiera mocy wyznania duchowego. Św. Paweł wyraźnie zaznacza udział Ducha Świętego. Jest rzeczą niemożliwą, aby ktoś bluźniący Jezusowi był wspierany przez Ducha. Pomoc Ducha Świętego jest konieczna do wyznania wiary, tym bardziej że człowiek jest słaby i grzeszny. Człowiek z powodu swej nędzy nie potrafiłby godnie święcić, chwalić, wielbić, wyznawać i wywyższać Imienia Pana, gdyby nie wspomógł go w jego słabości Duch Święty. Aklamacja *Κύριος Ἰησοῦς* jest więc skutkiem działania Ducha Świętego i kryterium Jego panowania (Rz 8, 9; 1 J 4, 2–3). Tylko ten, kto ma Ducha Chrystusowego, może wyznawać Jezusa jako Pana. Dzieje się tak dlatego, ponieważ to właśnie Duch Święty objawia nam prawdę o Chrystusie na obecnym odcinku życia Kościoła pomiędzy Zmartwychwstaniem a Paruzją (J 16, 13–14).

Aklamacja *Κύριος Ἰησοῦς* dokonuje się po uprzednim działaniu Ducha Świętego, który wspierając dążenia człowieka, odkrywa przed nim prawdę o Zmartwychwstaniu i bóstwie Jezusa Chrystusa wyrażoną następnie w formie wyznania¹⁵. Chrześcijanami są ci, którzy wzywają Imienia Pana.

¹⁵ Sam Paweł doświadczył tego w swym życiu. Najpierw w drodze do Damazku spotyka Zmartwychwstałego, odkrywa Jego bóstwo, następnie pod wpływem tego spotkania zostaje przemieniony przez Ducha Świętego, przyjmuje chrzest i wyznaje Jezusa jako Pana nie tylko słowami, ale całym swoim życiem. Ten proces odkrywania, przemiany i wyznania staje się udziałem każdego wierzącego, choć zmieniają się okoliczności życia.

Wypowiedź 1 Kor 12, 3, mimo iż sama w sobie nie oddaje nam treści tytułu *Κύριος Ἰησοῦς*, jak również nie wyjaśnia, co to znaczy wyznawać Jezusa jako Pana, niemniej jednak daje nam cenną wskazówkę, że wyznawanie Jezusa jako Pana dokonuje się w Duchu Świętym jako owoc Jego uprzedzającego działania.

B. Rz 10, 9–13

⁹ ὅτι ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου κύριον Ἰησοῦν καὶ πιστεῦσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ.¹⁰ καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. ¹¹ λέγει γὰρ ἡ γραφή· πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ’ αὐτῷ οὐ καταισχνυθήσεται. ¹² οὐ γὰρ ἐστὶν διαστολή Ἰουδαίου τε καὶ Ἑλλήνου, ὁ γὰρ αὐτὸς κύριος πάντων, πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν.¹³ πᾶς γὰρ ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα κυρίου σωθήσεται.

⁹ Jeżeli więc ustami swoimi wyznasz, że JEZUS JEST PANEM, i w sercu swoim uwierzysz, że Bóg Go wskrzesił z martwych – osiągniesz zbawienie.

¹⁰ Bo sercem przyjęta wiara prowadzi do usprawiedliwienia, a wyznawanie jej ustami – do zbawienia. ¹¹ Wszak mówi Pismo: Żaden, kto wierzy w Niego, nie będzie zawstydzony. ¹² Nie ma już różnicy między Żydem a Grekiem. Jeden jest bowiem Pan wszystkich. On to rozdziela swe bogactwa wszystkim, którzy Go wzywają. ¹³ Albowiem każdy, kto wezwie imienia Pańskiego, będzie zbawiony.

Umieszczenie wyznania *Κύριος Ἰησοῦς* w kontekście rozważań o sprawiedliwości i usprawiedliwieniu z wiary nadaje całej wypowiedzi soteryjny wydźwięk. Bóstwo Chrystusa oraz Jego Zmartwychwstanie są istotnymi prawdami wiary. Chrześcijanin nie musi się starać o słowo zbawienia. Nie musi przez wiarę odnajdywać Chrystusa, ponieważ On jest obecny. „Słowo to jest blisko ciebie, na twoich ustach i w sercu twoim” (Rz 10, 8; por. Pwt 30, 14). Chrześcijanin „musi tylko słuchać, przyjmować z wiarą i wyznawać, wtedy dostąpi zbawienia, ponieważ sercem wierzy się w sprawiedliwość, a ustami wyznaje zbawienie”¹⁶. Tak więc to nie Prawo, lecz wiara w Chrystusa jest drogą do zbawienia. Wers 9. nierozdzielnie łączy z sobą

¹⁶ E. Kalt, *Der Römerbrief*, Freiburg in B. 1937, s. 94.

wyznawanie ustami z wiarą sercem. Nie znaczy to wcale, by wiara polegała jedynie na wyznawaniu ustami tego, co znajduje się w sercu. Św. Pawłowi chodzi raczej o postawę całego życia. Świadczy o tym ukierunkowanie i przeżywanie wszystkiego ze względu na Pana. Tak wewnętrzna, głęboko duchowa wiara prowadzi całą osobę we wszystkich wymiarach. „Wiara w Chrystusa równoznaczna jest z przyjęciem chrześcijańskiego orędzia, to znaczy z uznaniem Jezusa Chrystusa za Pana z wszystkimi wynikającymi z tego konsekwencjami”¹⁷. Treść wyznania stanowi aklamacja (*Κύριος Ἰησοῦς*). Treścią aktu wiary jest prawda o zmartwychwstaniu (*ὁ θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν*). Nie ma tu żadnego przeciwstawienia pomiędzy aktem wiary a jego wyznaniem. Wyznanie Jezusa jako Pana nie sprzeciwia się monoteizmowi Żydów, przeciwnie – jest jego potwierdzeniem (1 Kor 8, 6). Wers 10. stawia na początku akt wiary, dopiero potem następuje wyznanie¹⁸. Najpierw musi być obecne w człowieku, w jego wnętrzu i w jego życiu to, co chce wyznawać ustami. Sercem wierzy się i przyjmuje sprawiedliwość, ustami wyznaje się ją i tak uzyskuje zbawienie eschatologiczne. Biorąc pod uwagę naturalną kolejność rozwoju wiary, jaką podaje wers 10., trzeba stwierdzić wewnętrzny związek między byciem Panem a Zmartwychwstaniem Chrystusa (Rz 4, 24). Jest to nowy element w stosunku do 1 Kor 12, 3. Wers 11. podkreśla uniwersalizm zbawienia w Chrystusie. Św. Paweł przytacza fragment proroka Izajasza (28, 16) odnoszący się do drogocennego kamienia węgielnego położonego przez Jahwe na Syjonie. Poprzez emfazę (*πᾶς*) i akomodację tych słów do wiary w Chrystusa chciał podkreślić zapewnienie zbawienia dla wierzących chrześcijan¹⁹. Pod Jego panowaniem nie ma już różnicy między Żydami a poganami. Zbawienie dostępne jest dla wszystkich, gdyż *jeden jest Pan wszystkich* (w. 12). W Starym Testamencie *Pan wszystkich* to hwhy. Wers 13. przytacza słowa JI 3, 5, przenosząc na Jezusa to, co przysługiwało hwhy (1 Sm 12, 17–18; 2 Sm 22, 7). Wersety 11. i 13., wzajemnie się wzmacniające, doprowadzają pod zbawienie, które dokonuje się, jak mówi wers 9., przez wyznanie Jezusa jako Pana i wierzenie sercem, że Bóg wskrzesił Chrystusa z martwych

¹⁷ J. Stępień, *Teologia świętego Pawła*, Warszawa 1979, s. 265.

¹⁸ Zob. O. Michel, *Der Brief an die Römer*, Göttingen 1966, s. 259.

¹⁹ Por. J.A. Fitzmyer, *Röm 10, 11*, w: *The New Jerome Biblical Commentary*, s. 859 [51: 102].

(Rz 4, 24). Wezwanie Imienia Pańskiego (w. 13) to nic innego jak otwarcie się i gotowość przyjęcia daru Zmartwychwstałego Chrystusa, którym jest On sam. Wzywać Imię Pana znaczy tyle co przywoływać Jego obecność i pozwolić Mu działać w życiu. To tworzenie wyjątkowej relacji z Panem.

Szczególnego wymiaru nabiera Rz 10, 9–13 dzięki połączeniu bycia Panem przez Jezusa ze Zmartwychwstaniem (Flp 2, 6–11), a poprzez to z porządkiem soteryjnym. Daje tym samym wyraz prawdzie, że Imię Pana jest Zbawieniem (Dz 4, 12).

C. Flp 2, 6–11

⁶ ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ⁷ ἀλλὰ ἑαυτὸν ἐκένωσεν μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· καὶ σχήματι εὐρέθεις ὡς ἄνθρωπος ⁸ ἑταπεινώσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. ⁹ διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ¹⁰ ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων ¹¹ καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρὸς.

⁶ On, istniejąc w postaci Bożej, nie skorzystał ze sposobności, aby na równi być z Bogiem, ⁷ lecz ogołocił samego siebie, przyjąwszy postać sługi, stawszy się podobnym do ludzi. A w zewnętrznym przejawie, uznany za człowieka, ⁸ unżył samego siebie, stawszy się posłusznym aż do śmierci – i to śmierci krzyżowej. ⁹ Dlatego też Bóg Go nad wszystko wywyższył i darował Mu imię ponad wszelkie imię ¹⁰ aby na imię Jezusa zgięło się każde kolano istot niebieskich i ziemskich i podziemnych. ¹¹ I aby wszelki język wyznał, że Jezus Chrystus jest PANEM – ku chwale Boga Ojca.

Niewątpliwie hymn o unizonym i wywyższonym Chrystusie znajdujący się w Liście do Filipian (Flp 2, 6–11) zawiera w sobie „najdokładniejszą i najbardziej wykończoną formę chrystologii Pawłowej”²⁰. Został umieszczony bez większych zapowiedzi w parenetycznej części listu. U jego podłoża znajduje się homologia w formie aklamacji, która powstała dla celów liturgicznych. Cały hymn przeznaczony był do używania podczas liturgii, choć nie da się jednoznacznie wskazać, w czasie jakich obrzędów i w któ-

²⁰ E. Prat; cyt. Za: A. Jankowski, *Listy więzienne...*, dz. cyt., s. 111.

rzym momencie był wykorzystywany²¹. Język i teologia hymnu znacznie różnią się od słownictwa i ulubionych idei Pawłowych, przez co z całą pewnością można go uznać za twór przedpawłowy²². Jego pierwotne podłoże mogło być aramejskie²³. Rola św. Pawła sprowadzałaby się do adaptacji i naniesienia poprawek, co wcale nie pomniejsza wartości dzieła. Paweł, posługując się znanym hymnem, wyraził także swe własne przemyślenia. Hymn prawdopodobnie został zredagowany w języku greckim²⁴. Przepuszczalnie na początku składał się z dwu niezależnych od siebie fragmentów, z których pierwszy opiewał sposób istnienia Chrystusa, zaś drugi – o unizonym i wywyższonym Chrystusie – stanowił wyznanie wiary Kościoła. Jeszcze przed Pawłem nastąpiło złączenie obu części, przez co został nadany nowy charakter. Hymn stał się pieśnią o drodze Chrystusa.

W części pierwszej (ww. 6–8) podmiotem akcji jest Chrystus, który istnieje w postaci Bożej, uniża się, ogołaca i jest posłuszny do śmierci krzyżowej. W drugiej części (ww. 9–11) następuje zmiana podmiotu. Tutaj działa Bóg, który jest sprawcą wywyższenia Jezusa (1 Kor 3, 23; 11, 3; 15, 24; Rz 15, 7) i darowania Mu nowego Imienia²⁵. Zmiana podmiotu, prócz tego, że można ją tłumaczyć odrębnością tych części hymnu w przeszłości, niewątpliwie ma na celu podkreślenie roli i udziału Boga w wywyższeniu

²¹ J. Pytel, *List do Filipian*, w: Biblia Poznańska, IV, s. 471 (dalej: BP).

²² Przekonanie takie wyrażają m.in.: R. Bultmann, G. Bornkamm, O. Cullmann, J. Jeremias, E. Käsemann, E. Lohmeyer, E. Schweizer, J. Gnilka, R. Geiselman, J. Hering, A. Jankowski, H. Langkammer.

²³ A. Jankowski, *Chrystus w obliczu kenozy. O właściwy przekład Flp 2, 6b*, „Analecta Cracoviensia” X (1978), s. 1165.

²⁴ Przemawia za tym w. 10, który mógł powstać tylko w języku greckim. Taka konstrukcja nie jest możliwa w żadnym języku semickim. Ponadto Iz 45, 23 cytowany jest według LXX; por. H. Langkammer, *Hymny chrystologiczne Nowego Testamentu. Najstarszy obraz Chrystusa*, Katowice 1976, s. 81.

²⁵ Kto nie ma imienia, nie istnieje (Koh 6, 10). W starożytności na Bliskim Wschodzie imię oznaczało istotę (Rdz 2, 19n), godność (Ef 1, 21; Hbr 1, 4), władzę (Dz 4, 30; 10, 43; J 5, 43) noszącej je osoby. Pytając o imię, pyta się równocześnie o osobę, jej egzystencję i siłę. Nadanie nowego imienia wskazuje bądź na nowe szczególne zadanie (por. Rdz 17, 5; Wj 3, 4; Mt 16, 18), nadanie nowej godności (Rdz 41, 45), bądź władzę nad kimś. Zmiana imienia przez Boga wiązała się z nowym posłannictwem i była wyrazem szczególnej opieki Bożej (Wj 3, 4; 1 Sm 3, 1–10; Rdz 17, 5; Mt 16, 18), szerzej na ten temat K. Gouders, *Imię*, w: PrSB..., dz. cyt., s. 457–458; A. Jankowski, *Listy więzienne...*, dz. cyt., s. 119.

Chrystusa, a ponadto sama się narzuca, gdyż Chrystus ukrzyżowany sam więcej nie mógł już działać. Potrzebna była interwencja Boga.

Hymn składa się z sześciu paralelizmów²⁶ i zbudowany jest na zasadzie kontrastów: za skrajną kenozę – najwyższa godność, za posłuszeństwo – posłuch ze strony wszystkich, za bycie sługą – władza Pana. Taka właśnie budowa ma zarówno podkreślić ważność podejmowanego tematu, jak również ułatwić przyswojenie treści. Z wersu 6. wynika, że Jezus zawsze istnieje jako Bóg (J 1, 1n; 3, 13; 5, 18; 17, 5). Świadczą o tym: po pierwsze, występowanie imiesłowu czasu teraźniejszego *ὕπαρχων* wyrażającego czynność trwającą; po drugie, użycie terminu *μορφή*²⁷, pod którym kryje się „pozycja Syna Bożego, zewnętrzna chwała odpowiadająca Bogu, godny Boga sposób bytowania objawiający się na zewnątrz”²⁸. Chrystus *nie skorzystał ze sposobności, aby na równi być z Bogiem* (w. 6), czyli nie skorzystał z uprawnień synostwa Bożego, ograniczając się do ram zwykłego ludzkiego bytowania²⁹. Dobrowolnie obrał drogę kenozy (w. 7n) (Iz 53, 3. 11; 2 Kor 8, 9; Rz 8, 3; 12, 2) rozpoczynając się od оголошення polegającego na ukryciu majestatu przysługującego Bogu i przyjęciu postaci sługi (*δούλος*)³⁰ przez Wcielenie. Użycie aorystu zwrotnego *ἐκένωσεν* świadczy o tym, że оголошення Chrystusa było czynnością jednorazową. Jezus trwa w stanie poniżenia polegającym na ciągłym posłuszeństwie (w. 8)³¹. A chociaż wers 8. nie wspomina, komu Chrystus był posłuszny, to jednak z dal-

²⁶ Pierwszy antytetyczny, pozostałe syntetyczne. Ostatni paralelizm składający się z dwu wersów tworzy chiasm (10a:11b, 10b:11a).

²⁷ W filozofii terminem *μορφή* określano zewnętrzny przejaw ukazujący istotę jakiegoś bytu. Chodziło więc o uzewnętrzniający się wewnętrzny i trwały sposób bytowania. Ojcowie Kościoła utożsamiali *μορφή* z naturą (ojcowie greccy) bądź tłumaczyli na *effigies* lub *figura*; por. A. Jankowski, *Listy więzienne...*, dz. cyt., s. 118.

²⁸ A. Jankowski, *Listy więzienne...*, dz. cyt., s. 113; tego zdania są również M. Meinertz, F. Tillmann, J. Huby, P. Benoit, G. Bonnard.

²⁹ A. Jankowski, *Listy więzienne...*, dz. cyt., s. 114.

³⁰ Greckie *δούλος* użyte w sensie ścisłym oznacza sługę, niewolnika. Tu nie chodzi wcale o określenie sługi w sensie społecznym, a co za tym idzie jego niższość i zależność od Pana czy Boga. Pod określeniem *δούλος* kryje się tutaj nie tyle natura ludzka odarta z nieśmiertelności, lecz przede wszystkim Sługa Jahwe; por. J. Pytel, *List do Filipian*, w: BP..., dz. cyt., IV, s. 472.

³¹ Greckie *ὕπηκος* oznacza stałą cnotę posłuszeństwa (por. Hbr 2, 9; 5, 7–8; 12, 2 Mt 26, 39; Łk 14, 11; 1 P 2, 23); por. J. Pytel, *List do Filipian*, w: BP..., dz. cyt., IV s. 472.

sze go kontekstu wynika, że posłuszeństwo ostatecznie skierowane jest ku Bogu. Jego wynikiem była śmierć. Wspomnienie krzyża, które wydaje się być dodatkiem Pawłowym, wnosi do hymnu motyw zbawienia i chociaż nie jest on rozwijany, stanowi jednak ważny element sygnalizujący, że część druga hymnu traktująca o wywyższeniu Chrystusa rozumiała stać się w pełni dopiero w świetle zmartwychwstania³². Wywyższenie (w. 2) jest następstwem kenozy. Czasownik *ὑπερύψωσεν* to *hapax legomenon* Nowego Testamentu, nie znany klasykom, który w LXX odnosił się do Jahwe i używany był w znaczeniu wysławiania ponad wszystko (Ps 36 [37], 35; 96 [97], 9; Dn 4, 34). Przedrostek *ὑπέρ* oznacza wyniesienie do chwały możliwie najwyższej, czyli Boskiej³³. Wywyższenie Chrystusa już nastąpiło³⁴. Polega ono na Zmartwychwstaniu i Wniebowstąpieniu oraz otrzymaniu nowego Imienia. Imię to jest *τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα* (Ef 1, 20n; Ap 3, 12; 19, 13. 16) . Przez powtórne użycie słowa *ὑπέρ* jeszcze dobitniej zostaje podkreślony Boski stan Chrystusa. W Starym Testamencie imieniem *ὑπὲρ πάντων ὄνομα* jest hwhy (LXX: *Κύριος*). Rodzajnik *τό* występujący przed *ὄνομα* sprawia, że „nabiera ono sensu imienia par excellence”³⁵ (Dz 2, 33; 5, 31; Ef 1, 20–21; Hbr 1, 4). Wers 9. nie mówi, o jakie imię tutaj chodzi, niemniej wyrażenie *ὑπὲρ πάντων ὄνομα* suponuje niepowtarzalne i jedyne w swoim rodzaju Imię. Dopiero z określeń występujących w wersie 10., a przede wszystkim w 11., wynika w sposób jednoznaczny, że imieniem tym może być tylko *Κύριος*. *Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ*, czyli wobec godności i władzy, wobec majestatu Jezusa oraz na dźwięk Imienia Jezusa ma się zgiąć każde kolano (Rz 10, 13). Wyrażenie *πάντων γόνυ κάμψη*, które zostało zapożyczony z Iz 45, 23 (LXX), gdzie Jahwe stwierdza swe prawa do kultu i poddaństwa ze strony wszystkich, oznacza, że boska adoracja i hołd należy się Chrystusowi ze strony wszystkich bez wyjątku (Ef 1, 22–23; Rz 14, 11; Hbr 2, 8; Ap 5, 13). Zgięcie kolan w Biblii wyraża moment poddania się władzy (Rdz 41, 43; 1 Krl 19, 18; 2 Krl 1, 13; Est 3, 2; Mt 27, 29;

³² H. Langkammer, *Uniżony i wywyższony Chrystus (Flp 2, 6–11)*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 28/4–5 (1975), s. 216–225.

³³ A. Jankowski, *Listy więzienne...*, dz. cyt., s. 118.

³⁴ Formy czasu przeszłego z Iz 45, 23 (LXX) zostały w ww. 10–11 zamienione przez autora hymnu na aor. cont.; zob. H. Langkammer, *Uniżony...*, dz. cyt., s. 224.

³⁵ Szerzej zob. A. Jankowski, *Listy więzienne...*, dz. cyt., s. 118n; H. Langkammer, *Uniżony...*, dz. cyt., s. 223.

Rz 11, 4; Ef 3, 14). Wyliczenie mieszkańców trzech części starożytnego kosmosu (istoty niebieskie, ziemskie, podziemne)³⁶ jeszcze raz podkreśla, że adoracja należna Chrystusowi winna być okazywana przez wszystkich bez wyjątku. Posiada ona zasięg kosmiczny. Nie tylko wierzący zginają kolana i wyznają Jezusa jako swojego Pana (Rz 10, 9–13), ale cały kosmos. Cały świat zostaje skonfrontowany z wywyższonym Jezusem. Sformułowanie *każde kolano i każdy język* podkreśla uniwersalny charakter panowania. Charakterystyczną rzeczą jest, że suwerenna władza, która w LXX jest wyłącznym atrybutem Jahwe (Iz 45, 21–23) i przysługuje tylko Jemu (Iz 49, 6n. 23), tutaj należy do Chrystusa i zostaje rozciągnięta na wszystkie narody, a także moce kosmiczne³⁷, które muszą uznać Jezusa jako swego Pana i Władcę. Bez większego trudu można dostrzec przeniesienie na Jezusa Boskich funkcji i prerogatyw, a co za tym idzie – nie można zaprzeczyć, że wspólnota chrześcijańska, „nazywając Jezusa Panem, uznaje Go również Bogiem”³⁸. Początek wersu 11. *πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται* również został zapożyczony z LXX (Iz 45, 23). Greckie *ἐξομολογήσεται* zawiera w sobie sens pokornego, modlitewnego i pełnego wdzięczności uznania (Mt 11, 25) oraz jawnego ogłoszenia wobec wszystkich (Iz 45, 23; Mt 3, 6; Dz 19, 18; Rz 14, 11; 15, 19), zaś *γλῶσσα* może oznaczać szczep lub naród (Iz 66, 18; Dn 3, 4; Jl 3, 8; Ap 5, 9; 7, 9). Na podstawie kontekstu trzeba stwierdzić, że wyznawanie Jezusa jako Pana jest konsekwencją uznania Jego władzy przez wszystkich. Wyznawanie ma się dokonywać najpierw w sercu (pokorne modlitewne uznanie), a następnie być jawnie

³⁶ Istoty niebieskie to świat duchów czystych poddanych Chrystusowi (por. Ef 1, 20nn; Hbr 1, 4–6; 1 P 3, 22). Istoty ziemskie to oczywiście ludzie, zaś istoty podziemne to raczej mieszkańcy szeolu (Lb 16, 31–33; Jb 11, 8; 17, 16; Ps 62 [63], 10; 85 [86], 13; 87 [88], 7; Prz 9, 18; Mdr 16, 13; Iz 38, 10; Ez 32, 18n) – na podstawie A. Jankowski, *Listy więzienne...*, dz. cyt., s. 119. Innego zdania jest J. Gnilka – trzy rodzaje demonów (*Der Brief an die Philipper*).

³⁷ Żydowska demonologia i angelologia podkreślała zawsze absolutną wyższość Boga w kosmosie, pogańska natomiast uważała, iż potęgi panują nad przestrzeniami kosmosu. Stwierdzenie, że wszystkie siły kosmosu oddają hołd Jezusowi, ma pokazać, iż jest On jedynym Panem; por. H. Langkammer, *Uniżony...*, dz. cyt., s. 223–225.

³⁸ H. Langkammer, *Oczekiwanie...*, dz. cyt., s. 99; B. Jankowski, *Panem jest Jezus (Flp 2, 11)*, „Ateneum Kapłańskie” 47 (1947), s. 190.

ogłoszone wobec wszystkich. Treść tego wyznania została zawarta w aklamacji³⁹, która brzmi: *Κύριος Ἰησοῦς*.

Zastanówmy się nad treścią imienia *Κύριος* nadanego Jezusowi. Biorąc pod uwagę preegzystencję (*ὁς [=Ἰησοῦς] ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων*), równość z Bogiem (*τὸ εἶναι ἴσα θεῷ*), wywyższenie ponad wszystko (*ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν*), władzę Pantokratora (*πᾶν γόνυ κάμψῃ, πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται*), darowanie szczególnego Imienia (*τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα*), a także odnoszenie do Jezusa tego, co przysługiwało tylko Jahwe (Iz 45, 23 – LXX), trzeba stwierdzić, że *Κύριος* to nic innego jak imię tronowe Boga, które teraz przysługuje również Jezusowi⁴⁰. Tak więc nazwać Chrystusa Panem znaczyło uznawać Jego preegzystujące Bóstwo i wyrażać wiarę w Zmartwychwstanie Jego jako człowieka⁴¹. Zmartwychwstanie Jezusa to bowiem „nie jakieś cudowne wydarzenie, ale dzieło zbawcze, dzięki któremu Jezus jest Panem” (1 Tes 4, 14; 1 Kor 15, 1. 11).

Sumując, należy stwierdzić, że św. Paweł tytuł *Κύριος* rozumiał jako *ὄνομα* (2 Tes 1, 12; 3, 6; Kol 3, 17; Ef 5, 20; 2 Tm 2, 19. 22). Niewątpliwie przyczyniło się do tego również jego własne spotkanie ze Zmartwychwstałym Chrystusem pod Damazkiem. W wyniku tego doświadczenia poznał Pana. Chrześcijanin, podobnie jak on, może poznać Pana, a dzięki pomocy Ducha Świętego przyjąć prawdę o Bóstwie Jezusa Chrystusa. Przyjęcie tej prawdy sercem pociąga za sobą wyznawanie jej ustami. Wyznanie zaś Jezusa jako Pana, będąc aktem uznania i podporządkowania, winno za sobą pociągać postawę całkowitego podporządkowania Panu we wszystkich wymiarach życia (Kol 2, 6–7. 9–10). Tak więc, aklamacja *Κύριος Ἰησοῦς* zawiera w sobie tajemnicę zbawienia i jest streszczeniem wiary chrześcijan (Dz 4, 12).⁴² Dzięki temu stała się pierwszym wyznaniem wiary w Bóstwo

³⁹ W starożytności aklamacja była ściśle połączona z intronizacją nowego władcy – H. Langkammer, *Hymny chrystologiczne...*, dz. cyt., s. 99.

⁴⁰ B. Jankowski, *Panem jest Jezus...*, dz. cyt., s. 190.

⁴¹ Zob. K. Romaniuk, *Soteriologia św. Pawła*, Warszawa 1983, s. 51; O. Cullmann, *Königsherrschaft Christi und Kirche im Neuen Testament*, München ³1950, s. 28nn; F. Mussner, *Christus, das All und die Kirche*, Trier 1955, s. 45–71, 118–160.

⁴² Por. F.J. Schierse, *Biblische Theologie – Christologie*, Leipzig 1979, s. 80. Przeciwny pogląd wyraża J. Ernst, według którego aklamacja ogranicza się tylko do wymówienia imienia Jezus. Nie mówi więc o treści wiary (J. Ernst, *Die Briefe an die Philipper; an Philemon, an die Kolosser; an die Epheser*, Regensburg 1974, s. 70–71). Nie jest to uzasadnione,

Jezusa Chrystusa, zmierzającym ku Chwale Boga Ojca, a dokonywanym przy udziale i czynnej pomocy Ducha Świętego. Jest wyznaniem polegającym nie na wypowiedaniu wzniosłych słów, ale pokornym oddaniu całego życia Temu, który jest Zbawieniem (Dz 4, 12).

3. Specyfika tytułu κύριος w Corpus Paulinum

Spośród wszystkich Pism Nowego Testamentu to właśnie św. Paweł najczęściej określa Jezusa jako Pana i w przeciwieństwie do tamtych Pism, gdzie κύριος stanowiło głównie zwrot wprowadzający, nadaje temu tytułowi specyficzną wymowę.

A. Tytuł relacyjny

Przez relację będziemy rozumieć wzajemne odniesienie zachodzące między dwoma nierównorzędnymi podmiotami bądź między podmiotem a przedmiotem. Jest rzeczą znamioną, że ile razy Paweł mówi κύριος, tylekroć suponuje *Pan w stosunku do*. Określenie Jezusa jako Pana implikuje pytanie: kogo bądź czego Pan? Co za tym idzie – tytuł κύριος odnoszony do Jezusa Chrystusa wyraża Jego zwierzchność nad wszystkim i wszystkimi, przez co zakłada relację podrzędności wszystkiego wobec Jego Osoby i wyjątkową pozycję, jaką zajmuje.

W pierwszej kolejności Jezus jest Panem wiernych. Chrześcijanin przyjmuje chrzest w Imię Pana (1 Kor 6, 11; Dz 8, 16; 19, 5; 22, 16; Jk 2, 7). Bierze udział w picciu Kielicha i spożywaniu Ciała Pańskiego (1 Kor 10, 21–22; 11, 20. 23. 26–27. 32; 16, 22), a Pan działa w nim i mocą swego Ducha udziela mu łaski we wszelkim poczynaniu (1 Kor 12, 3). Całe jego życie dokonuje się ze względu na Pana i przez Pana (διὰ: 1 Tes 4, 1n; 1 Kor 15, 57n; Rz 5, 11; 7, 24; 15, 30), w Panu (ἐν κυρίῳ: 1 Tes 4, 1n; 1 Kor 4, 17; 7, 39; 15, 58; 16, 19; 2 Kor 2, 12; Ga 5, 10; Rz 6, 23; 14, 14; 16, 2. 8. 11–13. 18. 20. 22. 24; Flp 2, 24. 29; 3, 1; 4, 1; Kol 2, 6; 4, 17; Ef 4, 1. 17; 5, 8; 6, 10), dla Pana (κυρίῳ), gdyż „wszyscy Pana jesteśmy” (Rz 14, 8). Ze względu na Jezusa jako Pana, w Jego Imię bądź poprzez Niego, chrześcijanin może dziękować Bogu (1 Kor 15, 57; Rz 7, 25; Ef 5, 20), chlubić się

jeżeli weźmie się pod uwagę, że aklamacja ta pojawia się już wcześniej i to w kontekście wiary (Rz 10, 9–13).

w Nim (1 Kor 15, 31; 2 Kor 10, 17; Rz 5, 11; Ga 6, 14). W Panu pozdrawia wierzących (1 Kor 4, 17; 16, 19; Rz 16, 8. 13. 22), przyjmuje drugiego człowieka (Rz 16, 2; Flp 2, 29), zawiera małżeństwo (1 Kor 7, 10–12. 39; Kol 3, 18), pracuje (2 Kor 8, 19; Rz 16, 12), oczekuje życia wiecznego (1 Kor 15, 58; Rz 6, 23). W Nim staje się mocny (1 Kor 5, 4n; Rz 14, 14; Ga 5, 10; Flp 2, 24; 4, 1; Ef 5, 8 ; 6, 10), czuje się Jego sługą (1 Kor 7, 22; Rz 1, 1; 12, 11; Kol 4, 7; Ef 6, 8. 21), niekiedy więźniem (1 Kor 1, 1; Ef 4, 1; Flm 1). Wreszcie, dla Niego gotów jest oddać wszystko. Tę rzeczywistość ukazują teksty: Rz 14, 6–9; Kol 3, 17. 23–24; 1 Kor 6, 13n.

Κύριος towarzyszy całemu życiu wspólnoty Kościoła, gdyż sam jest Panem Kościoła (1 Kor 4, 19; Kol 3, 18; Ef 1, 20n; 4, 15; 5, 22–32). Całe to podporządkowanie się wiernych wypływa z miłości do Jezusa (1 Kor 16, 22n), który oddał samego siebie, byśmy mieli życie (2 Kor 4, 10nn; Ef 2, 4n). Podporządkowanie to wcale nie jest niewolniczym i pełnym obawy poddaniem w znaczeniu pogańskiego niewolnictwa. Jest to bowiem zupełnie dobrowolne powierzenie się w ręce Tego, któremu chrześcijanin chce oddać całe swoje życie, pragnąc, aby Jezus był Panem we wszystkich poczynaniach. Tak więc chrześcijanin sam czyni siebie sługą (*δούλος*) Jezusa – Pana. Co za tym idzie – gdy człowiek wyznaje wiarę w Pana Jezusa Chrystusa, daje wyraz przekonaniu, że „przyjmuje Jezusowe rozumienie Boga, świata i samego siebie”⁴³. W ten sposób „uznaje samego siebie za sługę Bożego, który o własnych siłach nie może osiągnąć zbawienia, i który podstaw swojej egzystencji dostrzega nie w sobie czy świecie, ale w Chrystusie”⁴⁴, który jest centrum wszystkiego⁴⁵. Nie co innego, ale tak właśnie rozumiane uznawanie Jezusa jako Pana, ze wszystkimi płynącymi z tego faktu konsekwencjami, odróżnia chrześcijan od ludzi niewierzących (1 Kor 12, 3). Jest ono przejawem doświadczanej mocy Bożej Chrystusa, która ujawnia się w Kościele.

Niekiedy św. Paweł nie używa słowa, jakkolwiek poprzez zastosowanie bądź samych zaimków, bądź zwrotu w *Chrystusie* (Ef 1, 3–14) wskazuje na tę samą rzeczywistość. Wydaje się, że jest to analogiczna sytuacja do

⁴³ G. Hierzenberger, *Pan*, w: PrSB..., dz. cyt., s. 917.

⁴⁴ G. Hierzenberger, *Pan*, w: PrSB..., dz. cyt., s. 919.

⁴⁵ Por. J. Chmiel, *Chrystocentryczna lektura Pisma świętego. Panem jest Jezus*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 5 (1977).

tego, co św. Paweł mówił na temat swego apostołatu. Nie musiał on wówczas za każdym razem wyraźnie powoływać się na Damazek. Wystarczyło tylko wspomnienie o otrzymaniu urzędu apostołskiego od samego Chrystusa, a wszyscy dobrze wiedzieli, kiedy i w jakich okolicznościach się to stało, gdyż był to fakt powszechnie znany. Podobnie tutaj. Fakt zmartwychwstania Chrystusa, preegzystujące Bóstwo i Jego wyjątkowa pozycja, będąca następstwem wywyższenia, są we wspólnocie Kościoła tego okresu dobrze znane. Nie ma więc potrzeby, aby Paweł za każdym razem dodawał słowo *κύριος*.

Jezus wcale jednak nie ogranicza swego panowania tylko do poszczególnych chrześcijan bądź całej wspólnoty Kościoła. Jest bowiem Panem w stosunku do całej ludzkości (Rz 10, 12; 4, 9). Nie tylko ludzkość jest Mu podległa, gdyż stoi On zarówno ponad panami ziemskimi (1 Kor 8, 6; Kol 3, 22–41; 4, 1; Flp 2, 10–11; Ap 17, 14), jak i nad pogańskimi bogami (1 Kor 8, 5n; Flp 2, 10–11; Ap 17, 14). Jest bowiem Pantokratozem (1 Kor 10, 26; Flp 2, 9–11; Kol 1, 15–20; Ef 1, 3–14). Przeto stwierdzenie *Κύριος Ἰησοῦς* jawi się nam jako określenie wskazujące na niezwykłą godność, pozycję i autorytet w stosunku do wszystkiego.

B. Prerogatywy Kyriososa

Św. Paweł nie mówi wprost, że Jezus jest Bogiem⁴⁶, mimo to przypisuje Jezusowi Boską godność. Nie chodzi tu wcale o utożsamienie Jezusa (Pana) z Bogiem (Jahwe), ile o przypisanie Mu tych samych prerogatyw, które Stary Testament wiązał wyłącznie z Jahwe (1 Kor 1, 31 z Jr 9, 23; 1 Kor 2, 8 z Ps 28[29], 3; 1 Kor 2, 16 z Iz 40, 13; Rz 10, 1 z Iz 28, 16; Rz 10, 13 z Jl 2, 32; Flp 2, 10 z Iz 45, 23nn; Ef 4, 8 z Ps 68, 19). Czyni to przede wszystkim wraz z przeniesieniem na Jezusa tytułu, a zarazem Imienia *Κύριος*. Tak więc ilekroć św. Paweł mówi, że Jezus jest Panem, tym samym chce powiedzieć: Jezus jest Bogiem. Świadczą o tym funkcje i przymioty, które w Starym Testamencie należne były tylko Jahwe, natomiast w Corpus Paulinum odnoszone są do Jezusa.

Najpierw chodzi o *imię ponad wszelkie imię* (Flp 2, 9; por. Ef 1, 20n; Ap 3, 12; 19, 13. 16). W Starym Testamencie imieniem tym jest hwhy (LXX:

⁴⁶ Wyjątek stanowią dwa niejednoznacznie przyjmowane przez egzegetów miejsca: Rz 9, 5; Tt 2, 13.

Κύριος). Imię w starożytności oznacza zawsze istotę, godność i władzę noszącej je osoby. Imię Boga jest jedyne (Iz 43, 10) i święte (Kpł 20, 3; Iz 6, 3; 29, 23; 57, 15; Am 2, 7). Godne najwyższej czci i chwały (Wj 20, 7; Pwt 15, 11; Kpł 18, 21; 20, 3; 21, 6; 22, 2; Jr 9, 23). Winno być przez wszystkich uwielbiane i adorowane. W Corpus Paulinum wywyższony Jezus otrzymuje owo *Imię* wraz ze wszystkimi przysługującymi mu przymiotami, a więc z czcią (2 Tes 1, 12; 1 Kor 1, 31; 7, 32–35; 2 Kor 10, 17; Ga 6, 14; Rz 15, 6; Flp 2, 19), chwałą (1 Kor 2, 8; 2 Kor 8, 19) i adoracją (Flp 2, 10) ze strony wszystkich i wszystkiego.

Jahwe posiada absolutną władzę jako Król nieba i ziemi (Wj 15, 9; Pwt 10, 17; 1 Sm 8, 7; Sdz 8, 23; Ps 11, 4; 47, 3; 93, 1n; 95, 3n; 103, 19; 136, 3; Mdr 3, 8; Dn 7; Za 14, 9; Ml 1, 11). Jemu podlegają wszystkie narody (Jr 10, 7. 10). Jest Panem życia i śmierci (Rdz 2, 7; 38, 10; Wj 30, 15n; Jr 21, 8n). Panem panów i Bogiem bogów (Pwt 10, 17; Ps 136, 3). Jest sędzią (Iz 30, 27n; Am 5, 18; Sof 1, 14), najwyższym i jedynym autorytetem. Również Jezus, jako *Κύριος*, jest Panem wszystkiego (1 Kor 15, 24n; Rz 10, 12) Jest Pantokratozem (1 Kor 10, 26; Flp 2, 10–11). Panem świata i ludzkości (Rz 14, 9), wszystkich mocy i potęg (Kol 2, 10; Flp 2, 10; Ef 1, 20n). Jest Panem panów i Królem królów (1 Kor 8, 5n; Kol 3, 22–41; Ap 17, 14). Jest Najwyższym Autorytetem (1 Tes 5, 9). Wszystko jest Mu podległe (1 Tes 4, 15n; 1 Kor 15, 28; 2 Kor 10, 8; Rz 10, 12). Jest Panem Kościoła (1 Kor 4, 19; 14, 37; 16, 7; Kol 3, 18; Ef 1, 20n; 4, 15; 5, 22–32), a jako eschatologiczny sędzia (1 Tes 1, 9; 2, 8. 19; 4, 6; 5, 2; 2 Tes 1, 9; 2, 2; 1 Kor 1, 2. 8; 4, 4; 5, 5; 2 Kor 1, 14; 5, 11; 10, 17n; Rz 2, 16; 2 Tm 4, 1) piastuje pełnię władzy, ogarniając nią wszystko. Tak więc Jego panowanie jest uniwersalne (1 Kor 3, 21–23; Rz 14, 4. 9), a taka władza i panowanie są wyłącznym atrybutem Boga.

Jahwe jest dawcą zbawienia (Ps 17, 7; 18, 47; 25, 5; 65, 5; Mdr 16, 7; Syr 51, 1; Iz 43, 3; 49, 23; Ha 3, 18). Darmowo rozdziela łaski według swego uznania (Wj 34, 6). W Corpus Paulinum Jezus jest Zbawicielem. Jego Imię jest Zbawieniem (1 Tes 5, 9; 2 Tes 2, 13; 1 Tm 4, 10; Flp 3, 20). Jest dawcą łaski i pokoju (1 Tes 1, 1; 5, 28; 2 Tes 1, 2. 12; 3, 18; 1 Kor 1, 2. 7. 20; Ga 1, 3; 6, 18; Rz 1, 7; 5, 1. 21; 1 Tm 1, 2. 12; 2 Tm 1, 2; 4, 22; Ef 1, 2; Flp 1, 2; 3, 25), urzędów i posług (1 Kor 3, 5; 7, 17; 12, 5).

C. Zasięg, sposób i cel panowania Jezusa jako Kyriosa

Panowanie Jezusa w pierwszym rządzie dotyczy wspólnoty Kościoła (1 Kor 4, 19; 14, 37; 16, 7; Kol 3, 18; Ef 1, 20n; 4, 15; 5, 22–32) i sfery kultu (1 Kor 6, 11; 10, 21–22; 11, 20–32; 16, 22). Chrześcijanin całe swoje życie podporządkowuje Jemu, wszystko czyni dla Niego i ze względu na Jego Imię. Uznaje Jezusa jako swojego Pana i Zbawiciela. Oddaje Mu należną cześć poprzez kult, uwielbienie i adorację (2 Tes 1, 12; 1 Kor 1, 31; 2, 8; 7, 32–35; 2 Kor 8, 19; 10, 17; Ga 6, 14; Rz 15, 6; Flp 2, 10. 19).

Następnie panowanie Jezusa obejmuje wszystkie narody, moce i potęgi. Jest ono uniwersalne.

Jezus Pan to Pantokrator – eschatologiczny władca, król i sędzia całego kosmosu (1 Kor 10, 26; Flp 2, 9–11; Kol 1, 15–20; Ef 1, 3–14) mający w ręku pełnię wszelkiej władzy. To panowanie, które już się rozpoczęło w momencie zmartwychwstania Chrystusa, które trwa i zmierza ku swojej pełni, aby wszystkim we wszystkich był Chrystus (1 Kor 1, 5–8; Rz 11, 36; Ga 2, 20; Ef 1, 1–14; 2, 11–22), można określić jako „już, ale jeszcze nie teraz”. Ostatecznie Jego Boskie panowanie osiągnie szczyt w dniu Pańskim (1 Tes 4, 15n; 5, 2; 2 Tes 2, 2; 1 Kor 1, 8; 5, 5; 2 Kor 1, 14), kiedy wszystko się dopełni. Wówczas Jezus przekaze swoje panowanie Ojcu, bowiem ostatecznym i jedynym celem panowania Jezusa jako Pana jest chwała Boga (1 Kor 15, 28; Rz 6, 10n; Flp 2, 11). Dlatego też Jezus jawi się jako jedyny pośrednik między Bogiem a stworzeniem (Kol 1, 16; Ef 3, 11n; 5, 20). Pośrednik równy we władzy i godności hwhy. Pośrednik dopełniający dzieła Odkupienia.

Podsumowanie

Określenie *Κύριος Ἰησοῦς* jest próbą wyrażenia boskości Chrystusa w kategoriach biblijnych. Pozwala uniknąć, z jednej strony – zachwiania monoteizmu tak mocno strzeżonego przez faryzeuszy, z drugiej – przy braku wypracowanych pojęć – zagmatwania i wieloznaczności. Jezus jako Pan posiada pełnię Boskiej władzy, jaką cieszył się tylko Jahwe w Starym Testamencie. Panowanie Jezusa rozciąga się na wszystkie narody, moce i zwierzchności. Jest to panowanie obejmujące swym zakresem całe uniwersum i przekraczające granice czasu. Zmierza ono do dopełnienia w dniu Pańskim, mając na względzie chwałę Ojca jako swój ostateczny cel.

Do uznania godności i chwały, jaką posiadał Jezus w wyniku wywyższenia, potrzebna jest pomoc Ducha Świętego. Duch Święty uczy po dziś dzień wyznawania i głoszenia *Jezusa jako Pana* w całej prawdzie ze wszystkimi wynikającymi z tego faktu konsekwencjami. Wyznanie, że *Jezus jest Panem*, domaga się podporządkowania całego życia we wszystkich wymiarach jednemu *Panu*, którego Imię jest naszym Zbawieniem.

Summary

Theological meaning of title *Κύριος Ἰησοῦς* in the Epistles of St. Paul
The article focuses on the christological title *Κύριος Ἰησοῦς* in the Epistles of St. Paul. What does this title mean and what is hidden behind this term? Three pericopes are subjected into exegetical analysis: 1 Cor 12, 3; Rom 10, 9–13 and first thing Phil 2, 6–11 in order to express the meaning and theological message. We pay attention to the specifics of the use of the term *Κύριος* in the reference to Jesus Christ including the theological connotation that this title contains.

Keywords: *Κύριος Ἰησοῦς*, Corpus Paulinum, theology of st. Paul.

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie